

Türkiye’de Potansiyel Zekât Geliri ve Zekâtın Yoksulluğu Önleyici Rolü

Osman Demir *

Hüseyin Cevahir**

Received: 15.03.2021

Accepted: 28.07.2021

DOI: 10.25272/ijisef.933678

Type: Research Article

Öz

Zekâtın yoksulluğu azalttığı hakkında geniş bir literatür oluşmuştur. Bu çalışmada, Türkiye’de, kademeli olarak nüfusun en zengin %20’sinin, %40’ının ve %60’ının gelirinin %2,5’i oranında elde edilen zekât gelirinin yoksullara transfer edilmesi halinde, gelir dağılımı ve yoksulluk göstergelerinde meydana gelen kademeli değişim araştırılmıştır. Yapılan hesaplama göre, zenginlerin gelirinden alınan zekât, onların gelirini sadece %2,5 oranında azaltırken, yoksulların gelirini çok daha büyük oranda artırmıştır. Sadece nüfusun en zengin %20’sinin gelirinin %2,5’i oranındaki zekât gelirinin yoksullara transfer edilmesi halinde dahi, yoksulluk sınırının medyan gelirin %40’ı, %50’si ve günlük 5,5 \$ olarak tanımlanan yoksulluk türleri ortadan kalkmaktadır. Nüfusun en zengin %40’ının ve %60’ının gelirinin %2,5’i oranındaki zekât gelirinin yoksullara transfer edilmesi halinde ise bu konuda çok daha fazlası başarılabilir.

Anahtar Kelimeler: Zekât, yoksulluk, gelir dağılımı

Jel Kodları: 132, Z12

Potential Zakat Income and the Poverty Prevention Role of Zakat in Turkey

Abstract

There has been a large literature on the fact that zakat reduces poverty. In this study, it was investigated that how change the income distribution and poverty, if the rate of 2,5% zakat income will be gradually obtained from the income of the richest 20%, 40% and 60% of the population and transferred to the poor, in Turkey. According to the calculation, while zakat taken from the income of the rich decreased their income only 2,5%, it increased the income of the poor much more. Even if only 2,5% of the income of the richest 20% of the population is transferred to the poor, kinds of the poverty like the poverty line defined as 40% and 50% of the median income and \$ 5,5 per day were disappeared. If the amount of 2,5% zakat income will be gradually obtained of the richest 40% and 60% of the population and transferred to the poor, it much more can be achieved in this subject.

Keywords: Zakat, Poverty, Income distribution

Jel Codes: 132, Z12

* Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, osmandemir@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3805-7822

** Doktora öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, huseyin.cevahir0217@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4112-5091

Giriş

Yoksulluk, hayat standardı belli bir düzeyin altında kalan insanların içinde buldukları durumu ifade eder. Mutlak yoksulluk ve görelî yoksulluk diye ikiye ayrılır. Günlük gıda, giyinme, barınma, temiz su, aydınlatma, eğitim, sağlık ve altyapı hizmetleri gibi temel ihtiyaçlarını yoksulluk sınırının altında karşılayanlar mutlak yoksuldurlar (Demir ve Yayar, 2020: 279, 283). Hayat standardı toplumun ortalama veya medyan hayat standardının altında kalanlar görelî yoksuldurlar. Zamanla toplum kesimlerinin hayat standartları değıştikçe ortalama veya medyan hayat standardı değışeceği için, görelî yoksulluk ülkelerin gelişmişlik düzeylerinden bağımsız olarak her zaman varlığını korur. Ortalama veya medyan hayat standardının altında kalan nüfus sayısı yüksek olan gelişmiş bir ülkenin görelî yoksulluk oranı az gelişmiş bir ülkenin görelî yoksulluk oranından daha büyük olabilir (Foster, 1998).

Yoksulluğun önlenmesi insanca yaşamanın ön şartı olduğu ve sosyal barışa katkı sağladığı için hükümetler ve bu alanda faaliyet gösteren ulusal/uluslararası kurumlar sorunun çözümüne yönelik yoğun çaba harcamaktadırlar. Suudi Arabistan, Malezya, Endonezya, Pakistan başta olmak üzere birçok İslam ülkesi yoksulluk sorununu zekât uygulaması ile çözmeye çalışmaktadırlar. Türkiye henüz kurumsal zekât uygulaması olan bir ülke değildir. Bu sebeple kurumsal zekât uygulaması olması halinde Türkiye’de yoksulluk sorununun ne ölçüde çözülebileceğinin araştırılması büyük önem taşımaktadır.

Zekât İslam Dininin beş temel şartından biridir. Yoksullar için zenginlerin malındaki bir hak, zenginler için mali bir ibadettir. Dinen zengin sayılan Müslümanların varlıklarından alınan belirli bir payın Kur’an’da (9/60) belirtilen sekiz sınıfa verilmesidir. Sekiz sınıfa insan yoksullar, miskinler, zekât memurları, kalpleri kazanılacak olanlar, azat edilecek köleler, borçlular, Allah yolunda olanlar ve yolda kalmışlardır. Bunlardan yoksullar, miskinler, borçlular ve yolda kalmışlar düşük gelirli sınıfa temsil edebileceği için, zekât yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynayacak demektir. Zengin sınıftan yoksul sınıfa doğru zekât geliri transfer edildikçe yoksul sınıfın gelirinin orta tabakaya doğru yükselmesi, yoksul sayısının ve yoksulluk oranının azalması beklenir.

Bir ülke geliştikçe mutlak yoksulluktan kurtulabileceği, ancak gelişmeyle birlikte ortalama ve medyan gelir de artacağı için, görelî yoksulluktan kurtulamayacağı için, kurumsal zekât uygulaması ile görelî yoksulluğun değil, mutlak yoksulluğun ortadan kaldırılması amaçlanmalıdır.

Aşağıda detaylıca açıklanacağı gibi, zekâtın yoksulluğu azaltıcı rolü hakkında literatürde çok sayıda çalışma yapılmış, zekâtın yoksulluğu azalttığı hususunda mutabakat oluşmuştur. Tarihi süreçte zekâtın yoksulluğu azaltıcı rolü hakkında ilk başarılı uygulamalar Hz. Ömer ve Ömer b. Abdülaziz’in halifelikleri dönemlerinde gerçekleşmiştir. Bu iki dönemde zekât verilecek yoksul bulmak zorlaşmıştır (Arif, 2017: 2). Günümüzde Malezya ve Endonezya’nın zekât uygulamalarının nispeten daha başarılı olduğu söylenebilir.

Çalışmada Türkiye’nin 2019 yılı verileri kullanılarak nüfusun en zengin %20’si, %40’ı ve %60’ının gelirinin %2,5’i oranında zekât geliri elde edilmesi ve bu gelirin yoksullara transfer

edilmesi halinde, yoksulların gelirinin ve yoksulluk düzeylerinin nasıl değişeceği araştırılacaktır. Zenginlerin gelirinden alınan ve yoksullara transfer edilen %2,5 oranındaki zekât geliri zenginlerin gelirini sadece %2,5 oranında azaltırken, yoksulların gelirini çok daha yüksek oranda artıracığı ve bu durumun gelir dağılımı adaleti yönünde güçlü bir etki yapacağı ortaya konulacaktır.

Zekâtın yoksulluğu önleyici rolü, nüfusun en zengin %20'si, %40'ı ve %60'ından %2,5 oranında zekât alınması ve elde edilen zekât gelirlerinin medyan gelirin %40'ı, %50'si, %60'ı ve %70'i olarak belirlenen yoksulluk sınırlarına göre oluşan yoksullara transfer edilmesi halinde yoksul sayılarındaki ve yoksulluk oranlarındaki azalış ortaya konulacaktır. Ayrıca zekât uygulamasıyla elde edilen gelirin yoksulların mevcut gelirlerine eklenmesiyle oluşan yoksulların yeni gelirleri, günlük 5,5 \$ yoksulluk sınırı ile karşılaştırılarak zekâtın yoksulluğu azaltmadaki başarısı bu yönüyle de ölçülmüş olacaktır.

Çalışmada elde edilen bulgular sonuç bölümünde özetlenecek ve politika yapıcıya bazı önerilerde bulunulacaktır.

1. Zekâtın Yoksulluğu Azaltıcı Rolü Hakkında Literatür Özeti

Bangladeş'in kentsel bölgelerinde 1997 yılında toplanan zekât kentsel yoksulluk açığının %64'üne, kırsal bölgelerde toplanan zekât kırsal yoksulluk açığının %14,8'ine karşılık gelmiştir. 2005 yılına gelindiğinde bu oranlar kentsel bölgelerde %82'ye, kırsal bölgelerde %24,7'ye çıkmıştır. Pakistan'da 1987-1988 döneminde zekât uygulaması sayesinde yoksulluk ülke genelinde %2,41, kentsel alanda %3,93 ve kırsal alanda %1,83 oranında azalmıştır. 60 bini aşkın yoksulun geliri yoksulluk sınırının üzerine çıkmıştır (Hossain, 2012: 8-11).

Malezya'da toplanan ve dağıtılan zekât miktarı arttıkça yoksulluk oranının azaldığı, özellikle Selangor Eyaletindeki Müslüman nüfusun yoksulluk oranındaki azalışın %61 seviyesine ulaştığı tespit edilmiştir (Embong, Nor ve Taha, 2013: 146-147).

Endonezya'da 2015 yılında 3,8 milyon yoksula (toplam yoksulların %12,67'si) yapılan zekât ödemesi sayesinde maddi yoksulluk, mutlak yoksulluk ve refah endekslerinde olumlu gelişmeler olduğu gözlemlenmiştir (Beik, 2016: 139-140).

Endonezya'da 2007-2008 döneminde kendileriyle anket yapılan 1.195 yoksul hane halkının aylık geliri zekât geliri transferiyle yaklaşık %9 oranında artmış, yoksulluğun görülme sıklığı, derinliği ve şiddeti sırasıyla %16,79; %13,9 ve %36,7 oranında azalmıştır (Kasri, 2017: 32).

Türkiye'de Müslüman nüfusun tasarruflarından alınacak zekâtın, nüfusun en düşük gelirli %20'lik kısmına transfer edilmesi halinde, yoksulların yaşam şartlarında önemli iyileşmeler olacağı ve tasarruf dışı zekât gelirleriyle birlikte iyileşmenin daha ileri düzeylere ulaşacağı ifade edilmiştir (Yılmaz, Sağın ve Yapar, 2017).

Türkiye'nin gelire bağlı potansiyel zekât gelirinin GSYH'ye oranının 2012-2017 döneminde %2,67 ila %2,94 aralığında değiştiği, Forbes Dergisi'nin belirlediği en zengin 100 Türk'ten zekât alınması halinde, 2016 yılı için 7.148 milyon TL zekât geliri oluşacağı, bunun ülke

genelinde 10 katı büyüklüğe (71.480 milyon TL) ulaşabileceği ve bunun yaklaşık 1/3’ünün yoksullara transfer edilmesi halinde bile yoksulluk sorununun ortadan kalkabileceği ifade edilmiştir (Gümü, Yardımcıoğlu ve Altıntaş, 2019).

Türkiye’nin 1986 yılı potansiyel zekât geliri / GSMH oranının yaklaşık %5,3 olacağı tahmin edilmiştir (Özek vd., 1987).

Türkiye, Mısır, Endonezya, Pakistan, Katar, Suudi Arabistan, Sudan ve Suriye için üç farklı yöntemle (Z1, Z2, Z3)¹ potansiyel zekât geliri tahmin edilmiş, Türkiye’nin potansiyel zekât gelirinin bu üç yöntemle sırasıyla GSYH’nin %1,9’u, %4,9’u ve %7,5’i olacağı tahmin edilmiştir (Kahf, 1989).

Türkiye’nin 1986, 1988 ve 1990 yılları potansiyel zekât gelirinin GSMH’nin sırasıyla %1,75’i, %1,8’i ve %1,75’i düzeyinde olduğu tahmin edilmiştir (Zaim, 1993).

İslam Kalkınma Bankası üyesi ülkelerin potansiyel zekât gelirleri Kahf (1989)’ın Z1, Z2, Z3 yaklaşımına benzer bir yaklaşımla hesaplanmış, Türkiye’nin potansiyel zekât geliri / GSYH oranının 2005 yılı için sırasıyla %1,78; %3,81 ve %4,29 olduğu tahmin edilmiştir (Shirazi, 2014).

Türkiye’nin 2015 yılı potansiyel zekât gelirinin, GSYH üzerinden hesaplanması halinde 58,3 milyar TL (GSYH’nin %2,98’i), Credit Suisse Küresel Servet Raporu üzerinden hesaplanması halinde 59,8 milyar TL ve Forbes Dergisi tarafından açıklanan Türkiye’nin en zengin 100 kişisi üzerinden hesaplanması halinde 6,8 milyar TL olduğu tahmin edilmiştir. Gelir ve servet ayrı ayrı zekâta tabi olduğundan, Türkiye’nin potansiyel zekât gelirinin birinci ve ikinci yöntemle hesaplanan zekât gelirinin toplamı (58,3 + 59,8 = 118,1 milyar TL) olacağı ifade edilmiştir. Hz. Peygamber’in üzüm ve hurma mahsulünün zekâtı için tahminde bulunurken 1/3’ünü göz ardı etmesinden hareketle 118,1 milyar TL toplam potansiyelin 1/3’üne karşı gelen 39,36 milyar TL hesap dışı tutulduğunda net potansiyel zekât gelirinin en az 80 milyar TL olacağı sonucuna varılmıştır (Tabakoğlu ve Turan, 2017). 80 milyar TL potansiyel zekât geliri 2015 yılı GSYH’si olan 1.954 milyar TL’ye oranlandığında Türkiye’nin zekât potansiyeli GSYH’nin %4,1’i kadar olmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü’nün 2019 yılı zekât raporunda Türkiye’nin 2018 yılı potansiyel zekât gelirinin yaklaşık 31,3 milyar dolar olduğu ve Türkiye’nin İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi ülkeler arasında Suudi Arabistan ve Endonezya’dan sonra zekât geliri potansiyeli en yüksek üçüncü ülke olduğu ifade edilmiştir (UNHCR, 2019).

Türkiye Katılım Bankaları Birliği Genel Sekreteri Türkiye’nin 2018 yılı potansiyel zekât gelirinin 50 milyar dolar olduğunu (DHA, 2018), Türkiye Diyanet Vakfı Genel Müdürü ise Türkiye’nin 2019 yılı potansiyel zekât gelirinin 55 milyar dolar olduğunu ifade etmiştir (AA, 2019).

¹ Z1 yönteminde tarım, hayvancılık, ticari mal mevcudu, altın, gümüş ve para üzerinden; Z2 yönteminde üretim araçlarının getirisi, bina kiralari ve net tasarruflar üzerinden; Z3 yönteminde sabit varlıklar ve ürünleri üzerinden zekât alınır.

İslam Kalkınma Bankası üyesi 24 ülkede yoksulluğun azaltılması için ne kadar gelire ihtiyaç olduğu tahmin edilmiş, 2000 yılı için Türkiye’de günlük 1\$ ve 2\$ yoksulluk sınırındaki yoksulları, yoksulluktan kurtarmak için sırasıyla GSYH’nin %0,3’ü ve %2,4’ü gelire ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır (Ahmed, 2004).

Türkiye dahil 38 İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi ülkede yoksulluğu önlemek için gerekli gelir ve bu ülkelerdeki potansiyel zekât gelirleri tahmin edilmiştir. Türkiye’de 2005 yılı için günlük 1,25\$ ve 2\$ yoksulluk sınırındaki yoksulluğu önlemek için sırasıyla GSYH’nin %0,05’i ve %0,24’ü oranında gelire ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır (Shirazi ve Amin, 2009).

İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi 17 ülkede yoksulluğu önlemek için gerekli ve potansiyel zekât gelirleri tahmin edilmiştir. 12 ülkenin potansiyel zekât geliri/GSYH oranının günlük 1,25\$ ve 2\$ yoksulluk sınırındaki yoksulluğu önlemek için gerekli zekât geliri/GSYH oranından büyük olduğu, potansiyel zekât gelirinin gerçekleştirilmesi halinde bu ülkelerde yoksulluğun tamamen önlenilebileceği sonucuna varılmıştır. Türkiye’nin 2013 yılı potansiyel zekât gelirinin 28.142 milyon dolar olduğu, %3,42’lik potansiyel zekât geliri / GSYH oranına karşılık ihtiyaç duyulan zekât geliri / GSYH oranının günlük 1,25\$ yoksulluk sınırı için %0,06 ve günlük 2\$ yoksulluk sınırı için %0,17 olduğu sonucuna varılmıştır (Shaikh, 2016).

2. Materyal ve Yöntem

Çalışmada kullanılan nüfusun en zengin %20’si, %40’ı ve %60’ının gelirleri, medyan gelirin %40’ı, %50’si, %60’ı ve %70’i yoksulluk sınırları, yoksulluk açığı, GSYH ve nüfus verileri TÜİK’ten alınmıştır. Orta üst gelir grubu ülkeler için günlük 5,5 \$ yoksulluk sınırı verisi Dünya Bankası’ndan, ortalama Dolar kuru TCMB’den ve dolaysız vergiler Hazine ve Maliye Bakanlığında alınmıştır.

Çalışmada literatürdeki genel eğilim, Malezya ve Endonezya uygulamaları dikkate alınarak Türkiye’nin potansiyel zekât gelirinin ağırlıklı olarak gelirden elde edileceği, temel ihtiyaçlar, borçluluk, gayrimüslim olma ve dinen helal olmayan kazanç gibi zekât dışı gelirlerden doğan zekât kaybının gelir dışı alanlardan özellikle servetten elde edilen zekât gelirleriyle telafi edileceği varsayılmıştır. Bu varsayımda toplam zekât gelirleri içinde en büyük payın gelirden elde edilen zekâta ait olacağı, servet verilerinin daha az güvenilir olduğu, servet içinde ağırlıklı yer tutan gayrimenkullerden alınan zekâtın gayrimenkullerin değeri üzerinden değil de kira gelirleri veya ticari kazançları yani gelir üzerinden alınacağı, atıl duran gayrimenkullerden zekât alınmayacağı, gelir ve servet üzerinden ayrı ayrı zekât hesaplanması halinde çift sayım sorunu yaşanabileceği gibi durumlar etkili olmuştur. Ayrıca fiilen ödenmesi gereken zekât her bir mükellefin içinde bulunduğu ekonomik şartlar dikkate alınarak hesaplanabileceği için, çalışmanın amacı fiilen ödenmesi gereken zekâtı kusursuzca ortaya koymak değildir. Çalışmanın amacı Türkiye’de elde edilebilir zekât geliri potansiyelinin yoksulluğu ne ölçüde önleyebileceğini ortaya koymaktır. Uygulamada karşılaşılabilecek sorunlar bir zekât kurumu kurulması halinde kurumun öncelikle çözmesi gereken konular olacaktır.

Zekâtın pratik uygulaması masa başı hesaplamalar kadar kolay olmayacağı için teorik çalışmaları gerçeğe yaklaştırmak amacıyla bazı varsayımlarda bulunmak zorunlu olmaktadır.

Örnek olarak S. Zaim (t.y.: 90) Türkiye’nin 1988 yılı GSMH’sinin 100 trilyon TL olduğunu ve 5,5 trilyon TL zekât potansiyeli bulunduğunu ifade ettikten sonra, 4 trilyon TL potansiyel zekâtın gerçekte ödenmediği varsayımında bulunmuş ve iyimser bir tahminle gerçekleşmenin GSMH’nin yaklaşık %1,5’i oranında olduğunu ifade etmiştir. Tabakoğlu ve Turan (2017), 2015 yılı Türkiye’nin potansiyel zekât gelirinin 118,1 milyar TL olabileceğini ifade ettikten sonra, Hz. Peygamber’in üzüm ve hurma mahsulünün zekâtı için tahminde bulunurken 1/3’ünü göz ardı etmesinden hareketle, 1/3 oranındaki muafılığı bütün zekât gelirlerine uygulamışlar ve Türkiye’nin 2015 yılı zekât geliri potansiyelinin 80 milyar TL (GSYH’nin %4,1’i) olacağı sonucuna varmışlardır.

Asırlar öncesinin tarım toplumlarında zekât genellikle deve, koyun, keçi, at, sığır, arpa buğday gibi mal varlığından alınmıştır. Ancak zamanla tarım sektörünün ekonomideki payı iyice azalmış, hizmet sektörünün payı olabildiğince artmıştır. Ekonomik yapıdaki bu değişim servetten alınan zekâtın gittikçe azalmasına ve gelirden alınan zekâtın gittikçe artmasına yol açmıştır. Ayrıca önceki çalışmalarda tarım sektöründen elde edilecek zekât hesabında %10 oranı uygulanırken, El Kardavi’nin sulu tarımdan elde edilen ürünlerden %5 oranında zekât alınması fetvası sonrası yapılan çalışmalarda bu oran uygulanır olmuştur. Günümüzde kırsal yoksulluk oranının kentsel yoksulluk oranından daha büyük olduğu dikkate alırsa, bu kesimden de %2,5 oranında zekât alınması konusu geleceğin tartışmalı konuları arasında yer alabilir.

Günümüzde Hz. Peygamber zamanında olmayan ve bir zanaatkârın el aletlerinin çok ötesinde anlam taşıyan sınaî servet, yatırım ve üretim araçları bulunmaktadır. Bazı düşünürler sanayi sektör yatırımlarını ticari yatırım ve faaliyetlere kıyas etmeyi daha uygun bulmuşlardır. Zekâtın duran varlıklar (servet) üzerinden değil de, borçlar, malzeme, işçilik, üretim, pazarlama, yönetim, finansman vb. giderler düşüldükten sonra, net kâr ile birlikte dönen varlıklar (gelir) üzerinden %2,5 oranında alınmasını önermişlerdir (Erkal, t.y.: 458, 461).

Erkal (t.y.: 462, 464) zekâtın kiraya verilen arazi ve taşınmazların mülk değerinden değil, bunların kira gelirinden %2,5 oranında ödendiğini; işçi, memur ve serbest meslek sahibi gibi düzenli geliri olanların, asli ve temel giderlerini (havaic-i asliye), bu amaçlı tasarruf ve borçlarını düşttükten sonra, arta kalan gelir yıl sonu itibariyle toplandığında nisap miktarına ulaşıyorsa, yılın tamamlanmasını beklemeden aylık gelirden düzenli olarak %2,5 oranında zekât verebileceklerini ifade etmiştir.

Son zamanlardaki potansiyel zekât geliri araştırmalarında (Tabakoğlu ve Turan, 2017; Gümüş, Yardımcıoğlu ve Altıntaş, 2019; Zaim, t.y.; Kahf, 1989; Shirazi, 2014) gelirden alınan zekât ve potansiyel zekât gelirinin toplam gelire (GSYH) kıyaslanması öncelikli ve ağırlıklı olarak yer almıştır. Tabakoğlu ve Turan (2017: 919, 920)’a göre gelir üzerinden zekât hesaplamasının birkaç nedeni vardır. Yapılan çalışmaların hemen hepsi GSYH üzerinden bir yol izlemiştir. Bu durum araştırmacılara karşılaştırma fırsatı sunmaktadır. Bu yöntem ne tamamen doğru ne de tamamen yanlıştır. Yöntemin gerçeklerden çok da uzak olmadığı söylenebilir.

Malezya ve Endonezya zekât kurumları aracılığı ile zekât toplayan iki ülkedir. Bu ülkelerin tecrübeleri Türkiye’de uygulamada elde edilebilecek gerçek zekât geliri hakkında bir fikir verebilir. Malezya’nın 13 eyaletinde 2017 yılında toplanan zekât geliri 2.920.244.147 RM’dir. Bu değer 2017 yılı ortalama Dolar kuru olan 4,3’e (Statista, 2021a) bölündüğünde 679.126.546 \$ olmaktadır. Aynı yıl ülkenin GSYH’si 319.109.000.000 \$ olduğuna (Countryeconomy, 2021a) göre, GSYH’nin binde 2,1’i (%0,21) oranında zekât toplanmış demektir. Toplanan zekât gelirinin kaynakları; gelir, fitre, ticari kazanç, tasarruf, hisse senedi, çalışanlar yardım fonu, kıymetli madenler, bitkisel ürünler, hayvancılık, defineler, gayrimenkuller, sadakalar ve diğer şeklinde sıralanmıştır. Bunlar içinde gelirden elde edilen zekât toplam zekât gelirinin %54,7’si olmuştur. İkinci sırayı %23,5 oranı ile ticari kazançtan elde edilen zekât almıştır (PPZ, 2017: 82-94). Zekâtın kaynakları olarak sayılan fitre, sadaka, ticari kazanç, tasarruf, çalışanlar yardım fonu, gayrimenkullerden elde edilen kira gelirleri gibi kalemler servetten ziyade gelire dahil edilebilir ki o zaman gelirden elde edilen zekât toplam zekâtın çok daha büyük kısmına tekabül eder.

Endonezya’da 2017 yılı sosyal fonlar toplamı 6.224.371.269.471 Rp’dir. Bu değer 2017 yılı ortalama Dolar kuru olan 13.548’e (Statista, 2021b) bölündüğünde 459.431.006 \$ olmaktadır. Aynı yıl ülkenin GSYH’si 1.015.490.000.000 \$ olduğuna (Countryeconomy, 2021b) göre, sosyal fonlar toplamı GSYH’nin on binde beşine (%0,05) karşı gelmektedir. Bu fonların türlerine göre dağılımı; kişisel gelirin zekâtı, kişisel infak ve sadakalar, ramazan fitre ve zekâtı, şirketlerin zekâtı, şirketlerin infak ve sadakaları, diğer sosyal ve dini fonlar olarak sıralanmıştır. Fonlar toplamının %44,8’i kişisel gelire bağlı zekâttan, %26,5’i kişisel infak ve sadakadan, %17,7’si Ramazan’da ödenen fitre ve zekâttan oluşmuştur (BAZNAS, 2019: 14, 20).

Çalışmada Türkiye 2019 yılı için nüfusun en zengin %20’si, %40’ı ve %60’ının gelirinin %2,5’i oranında potansiyel zekât geliri elde edilmesi ve bu gelirin yoksullara transfer edilmesi halinde yoksulların gelir ve yoksulluk düzeylerinin nasıl değişeceği hesapları yapılmıştır. Malezya ve Endonezya uygulamaları dikkate alınarak, mütevazı zekât geliri hesaplamalarının gerçeğe daha yakın olacağı kanaatine varılmıştır. Yaptığımız hesaplamada 2019 yılı için Türkiye’de nüfusun en zengin %20’si, %40’ı ve %60’ının toplam gelirinin %2,5’i oranında kademeli olarak elde edilecek zekât gelirinin GSYH’ye oranının sırasıyla %1,1’i; %1,6’sı ve %2’si olduğu tespit edilmiştir. Bu oranların literatürde %7,5’e kadar çıkarılan (Kahf, 1989) oranlara göre daha gerçekçi olduğu söylenebilir.

3. Zekâtın Gelir Dağılımına Etkisi

Türkiye’de nüfusun en zengin %20’si, %40’ı ve %60’ının gelirinin %2,5’i oranında (GSYH’nin sırasıyla %1’i, %1,6’sı ve %2’si) zekât geliri elde edilmesi ve bu gelirin en düşük gelirli %20’lik kısma transfer edilmesi halinde, gelir dağılımı anılan gruplar arasında yeniden dağılır. Zekât alınan zengin sayısı arttıkça zengin grupların gelirlerindeki azalma oranı %2,5 olarak kalır, ama yoksul grubun gelirindeki artış oranı gittikçe artar.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, Türkiye’de 2019 yılında nüfusun en düşük gelirli %20’lik kısmı toplam gelirin %6,2’sini, en yüksek gelirli %20’lik kısım ise toplam gelirin %46,3’ünü elde

etmiştir. En yüksek gelirli gruptaki ortalama bir vatandaşın geliri en düşük gelirli gruptaki ortalama bir vatandaşın gelirinin yaklaşık 7,5 katı ($111.945 / 14.990 = 7,5$) olmuştur.

3.1. En Zengin %20’den En Düşük Gelirli %20’ye Zekât Transfer Edilmesi

Nüfusun en zengin %20’sinden en düşük gelirli %20’sine %2,5 oranında (GSYH’nin %1’i) zekât geliri transfer edilmesi halinde bu iki grubun geliri yeniden dağılır. Tablo 1’de görüldüğü gibi, nüfusun en zengin %20’sinin toplam geliri 1.862.767 TL’dir. Bundan %2,5 oranında zekât alınırsa 46.569 milyon TL ($1.862.767 \times 0,025 = 46.569$) zekât geliri oluşur. En zengin %20’nin toplam gelirden aldığı pay %46,3’ten %45,1’e ve bu gruptaki ortalama bir vatandaşın geliri 111.945 TL’den 109.146 TL’ye düşer. 46.569 milyon TL zekât geliri en düşük gelirli %20’lik gruba transfer edilirse bu grubun toplam gelirden aldığı pay %6,2’den %7,4’e ve bu gruptaki ortalama bir vatandaşın geliri 14.990 TL’den 17.789 TL’ye çıkar. En zengin gruptaki ortalama bir vatandaşın geliri %2,5 oranında azalırken ($109.146 - 111.945 / 111.945 = -0,025$), en düşük gelirli %20’lik gruptaki ortalama bir vatandaşın geliri yaklaşık %19 oranında artar ($17.789 - 14.990 / 14.990 = 0,19$).

3.2. En Zengin %40’dan En Düşük Gelirli %20’ye Zekât Transfer Edilmesi

Nüfusun en zengin %40’ından en düşük gelirli %20’sine %2,5 oranında (GSYH’nin %1,6’sı) zekât geliri transfer edilmesi halinde, gelir anılan gruplar arasında yeniden dağılır. Tablo 1’de görüldüğü gibi, nüfusun en zengin %40’ının toplam geliri 2.723.743 milyon TL’dir ($1.862.767 + 860.976 = 2.723.743$). Bu gelirden %2,5 oranında zekât alınırsa 68.094 milyon TL ($2.723.743 \times 0,025 = 68.094$) zekât geliri oluşur. Bu gelir nüfusun en düşük gelirli %20’sine transfer edilirse, bu grubun toplam geliri 249.442 milyon TL’den 317.535 milyon TL’ye, kişi başına geliri 14.990 TL’den 19.082 TL’ye çıkar. Yüksek gelirli %40’lık grubun toplam ve kişi başına geliri sadece %2,5 oranında azalırken, en düşük gelirli %20’lik gruptaki ortalama bir vatandaşın geliri yaklaşık %27 oranında artar ($19.082 - 14.990 / 14.990 = 0,27$).

3.3. En Zengin %60’dan En Düşük Gelirli %20’ye Zekât Transfer Edilmesi

Nüfusun en zengin %60’ından en düşük gelirli %20’sine %2,5 oranında (GSYH’nin %2’si) zekât geliri transfer edilmesi halinde, gelir anılan gruplar arasında yeniden dağılır. Tablo 1’de görüldüğü gibi, nüfusun en zengin %60’ının toplam geliri 3.335.278 milyon TL’dir ($1.862.767 + 860.976 + 611.535 = 3.335.278$). Bu gelirden %2,5 oranında zekât alınırsa 83.382 milyon TL ($3.335.278 \times 0,025 = 83.382$) zekât geliri oluşur. Bu gelir en düşük gelirli %20’lik gruba transfer edilirse, bu grubun toplam geliri 249.442 milyon TL’den 332.824 milyon TL’ye, kişi başına geliri 14.990 TL’den 20.001 TL’ye çıkar. Yüksek gelirli %60’lık grubun toplam ve kişi başına geliri sadece %2,5 oranında azalırken, en düşük gelirli %20’lik gruptaki ortalama bir vatandaşın geliri yaklaşık %33 oranında artar ($20.001 - 14.990 / 14.990 = 0,33$).

Tablo 1: Nüfusun En Zengin %20'sinin, %40'ının ve %60'ının Gelirinden En Düşük Gelirli %20'ye %2,5 Oranında Zekât Geliri Transfer Edilmesi*, 2019

Nüfus Grupları		1. %20	2. %20	3. %20	4. %20	5. %20
Zekât Öncesi						
Grup Geliri	%	6,2	10,9	15,2	21,4	46,3
	Milyon TL	249.442	438.535	611.535	860.976	1.862.767
Kişi Başına Gelir, TL		14.990	26.354	36.751	51.741	111.945
En Zengin %20'den En Düşük Gelirli %20'ye Zekât Transfer Edilmesi						
Grup Geliri	%	7,4	10,9	15,2	21,4	45,1
	Milyon TL	296.011	438.535	611.535	860.976	1.816.198
Kişi Başına Gelir, TL		17.789	26.354	36.751	51.741	109.146
En Zengin %40'dan En Düşük Gelirli %20'ye Zekât Transfer Edilmesi						
Grup Geliri	%	7,9	10,9	15,2	20,9	45,1
	Milyon TL	317.535	438.535	611.535	839.452	1.816.198
Kişi Başına Gelir, TL		19.082	26.354	36.751	50.447	109.146
En Zengin %60'dan En Düşük Gelirli %20'ye Zekât Transfer Edilmesi						
Grup Geliri	%	8,2	10,9	14,8	20,9	45,1
	Milyon TL	332.824	438.535	596.247	839.452	1.816.198
Kişi Başına Gelir, TL		20.001	26.354	35.832	50.447	109.146

Kaynak: (TÜİK, 2020b; Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2020).

* Hesaplamalar tarafımızdan yapıldı. Hesaplama Türkiye'nin 2019 yılı GSYH'si olan 4.280.381 milyon TL'den 257.127 milyon TL dolaysız vergi düşüldükten sonra kalan 4.023.254 milyon TL esas alındı.

Zekât öncesi nüfusun en zengin %20'sinin gelirinin en düşük gelirli %20'sinin gelire oranı (80/20 oranı) yaklaşık 7,47'dir ($1.862.767 / 249.442 = 7,47$). Nüfusun en zengin %20'sinin, %40'ının ve %60'ının gelirinden alınan %2,5 oranındaki zekât geliri en düşük gelirli %20'ye transfer edilince 80/20 oranı sırasıyla 6,14; 5,72 ve 5,46'ya düşmekte ve böylece gelir dağılımı adaletsizliği kısmen azalmaktadır.

4. Zekâtın Yoksulluğu Önleyici Rolü

Türkiye'de 2019 yılı için nüfusun en zengin %20'si, %40'ı ve %60'ından %2,5 oranında (sırasıyla GSYH'nin %1'i, %1,6'sı ve %2'si) zekât alınması halinde sırasıyla 46.569 milyon TL, 68.094 milyon TL ve 83.382 milyon TL potansiyel zekât geliri elde edilebileceği yukarıda hesaplanmıştı. Şimdi ise hesaplanan potansiyel zekât gelirlerinin medyan gelirin %40'ı, %50'si, %60'ı ve %70'i olarak belirlenen yoksulluk sınırlarına göre oluşan yoksullara transfer edilmesi halinde yoksul sayılarında ve yoksulluk oranlarında meydana gelen değişim ortaya konulacaktır.

Tablo 2'de görüldüğü gibi;

Yoksulluk sınırı medyan gelirin %40'ı (8.635 TL) olduğunda, yoksul sayısı 6.710 bin ve yoksulluk oranı %8,3 olmaktadır.

Yoksulluk sınırı medyan gelirin %50’si (10.793 TL) olduğunda, yoksul sayısı 11.641 bine ve yoksulluk oranı %14,4’e çıkmaktadır.

Yoksulluk sınırı medyan gelirin %60’ı (12.952 TL) olduğunda, yoksul sayısı 17.207 bine ve yoksulluk oranı %21,3’e çıkmaktadır.

Yoksulluk sınırı medyan gelirin %70’i (15.111 TL) olduğunda, yoksul sayısı 23.024 bine ve yoksulluk oranı %28,5’e çıkmaktadır.

TÜİK yoksulluk açığını aşağıdaki formülle hesaplamaktadır.

Yoksulluk Açığı = [(Yoksulluk Sınırı-Yoksulların EFB Medyan Geliri)/Yoksulluk Sınırı]

Bu formüle göre yoksulların eşdeğer fert başına (EFB) medyan geliri yoksulluk sınırına yaklaştıkça yoksulluk açığı sıfıra, yoksulların EFB medyan geliri sıfıra yaklaştıkça yoksulluk açığı bire meyletmektedir. 2019 yılı için TÜİK tarafından hesaplanan yoksulluk açığı 0,289’dur. Buna göre ortalama bir yoksulun yoksulluk sınırına uzaklığı bir tam sayının 1/3’ünden daha azdır. Medyan gelirin %40’ı, %50’si, %60’ı ve %70’ine göre oluşan yoksulluk sınırları, yoksulluk açığı katsayısı (0,289) ile çarpılarak yoksulluk açığının parasal değeri bulunacak ve bulunan açığın zekât geliriyle ne ölçüde telafi edileceği araştırılacaktır.

Yoksulluk sınırı 8.635 TL olduğunda, yoksulluk açığı 2.495 TL ($8.635 \times 0.289 = 2.495$) olmaktadır.

Yoksulluk sınırı 10.793 TL olduğunda, yoksulluk açığı 3.119 TL ($10.793 \times 0.289 = 3.119$) olmaktadır.

Yoksulluk sınırı 12.952 TL olduğunda, yoksulluk açığı 3.743 TL ($12.952 \times 0.289 = 3.743$) olmaktadır.

Yoksulluk sınırı 15.111 TL olduğunda, yoksulluk açığı 4.367 TL ($15.111 \times 0.289 = 4.367$) olmaktadır.

4.1. En Zengin %20’den Yoksullara Zekât Transfer Edilmesi

Nüfusun en zengin %20’sinin gelirinin %2,5’i oranında zekât alınması halinde oluşan 46.569.000 bin TL potansiyel zekât geliri yoksulluk açığına bölünerek kaç yoksulun gelirinin yoksulluk sınırının üzerine çıkacağı tespit edilir. Yoksul sayısı değişince yoksulluk oranı da değişir. Aşağıda yapılan bu hesaplamaların sonuçları Tablo 2’de yer alan “En zengin %20’den” başlıklı sütunda gösterilmiştir.

Potansiyel zekât geliri olan 46.569.000 bin TL’nin yoksulluk sınırının medyan gelirin %40’ı yani 8.635 TL olmasına göre oluşan yoksulluk açığına (2.495 TL) bölünmesiyle ($46.569.000 / 2.495$), 18.665 bin yoksulun gelirinin yoksulluk sınırının üstüne çıkacağı bulunur. Yoksul sayısı 6.710 binden -11.955 bine ($6.710 - 18.665 = -11.955$) ve yoksulluk oranı %8,3’ten %-14,8’e düşer ($-11.955 / 80.843 = -0,148$). Yoksul sayısının ve yoksulluk oranının negatif değer alması zekâtın yoksulların gelirini yoksulluk sınırının üstüne çıkardığını gösterir.

Potansiyel zekât geliri olan 46.569.000 bin TL'nin yoksulluk sınırının medyan gelirin %50'si yani 10.793 TL olmasına göre oluşan yoksulluk açığına (3.119 TL) bölünmesiyle (46.569.000 / 3.119), 14.931 bin yoksulun gelirin yoksulluk sınırının üstüne çıkacağı bulunur. Yoksul sayısı 11.641 binden -3.290 bine (11.641 - 14.931 = -3.290) ve yoksulluk oranı %14,4'ten %-4,1'e düşer (-3.290 / 80.843 = -0,041). Yoksul sayısının ve yoksulluk oranının negatif değer alması zekâtın yoksulların gelirini yoksulluk sınırının daha üstüne çıkardığını gösterir.

Potansiyel zekât geliri olan 46.569.000 bin TL'nin yoksulluk sınırının medyan gelirin %60'ı yani 12.952 TL olmasına göre oluşan yoksulluk açığına (3.743 TL) bölünmesiyle (46.569.000 / 3.743), 12.442 bin yoksulun gelirin yoksulluk sınırının üstüne çıkacağı bulunur. Yoksul sayısı 17.207 binden 4.765 bine (17.207 - 12.442 = 4.765) ve yoksulluk oranı %21,3'den %5,9'a düşer (4.765 / 80.843 = 0,059).

Potansiyel zekât geliri olan 46.569.000 bin TL'nin yoksulluk sınırının medyan gelirin %70'i yani 15.111 TL olmasına göre oluşan ortalama yoksul gelirin (4.367 TL) bölünmesiyle (46.569.000 / 4.367 = 10.664 bin), 10.664 bin yoksulun gelirin yoksulluk sınırının üstüne çıkacağı bulunur. Yoksul sayısı 23.024 binden 12.360 bine (23.024 - 10.664 = 12.360) ve yoksulluk oranı %28,5'den %15,3'e düşer (12.360 / 80.843 = 0,153).

Yukarıdaki hesaplamalardan anlaşılacağı gibi, nüfusun en zengin %20'sinin gelirinden alınacak %2,5 oranındaki zekât gelirin yoksullara transfer edilmesi halinde, yoksulluk sınırının medyan gelirin %40'ı ve %50'sine göre oluşan yoksulluk fazlasıyla ortadan kalkmakta, yoksulluk sınırının medyan gelirin %60'ı ve %70'ine göre oluşan yoksulluk önemli ölçüde azalmaktadır.

4.2. En Zengin %40'dan Yoksullara Zekât Transfer Edilmesi

Nüfusun en zengin %40'ının gelirin %2,5'i oranında zekât alınması halinde oluşan 68.094.000 bin TL potansiyel zekât geliri yoksulluk açığına bölünerek kaç yoksulun gelirin yoksulluk sınırının üzerine çıkacağı tespit edilir. Yoksul sayısı değişince yoksulluk oranı da değişir. Aşağıda yapılan bu hesaplamaların sonuçları Tablo 2'de yer alan "En zengin %40'dan" başlıklı sütunda gösterilmiştir.

Potansiyel zekât geliri olan 68.094.000 bin TL'nin yoksulluk sınırının medyan gelirin %40'ı yani 8.635 TL olması halinde oluşan yoksulluk açığına (2.495 TL) bölünmesiyle (68.094.000 / 2.495), 27.292 bin yoksulun gelirin yoksulluk sınırının üstüne çıkacağı bulunur. Yoksul sayısı 6.710 binden -20.582 bine (6.710 - 27.292 = -20.582 bin) ve yoksulluk oranı %8,3'ten %-25,5'e düşer (-20.582 / 80.843 = -0,255). Yoksul sayısının ve yoksulluk oranının negatif değer alması zekâtın yoksulların gelirini yoksulluk sınırının üstüne çıkardığını gösterir.

Potansiyel zekât geliri olan 68.094.000 bin TL'nin yoksulluk sınırının medyan gelirin %50'si yani 10.793 TL olması halinde oluşan yoksulluk açığına (3.119 TL) bölünmesiyle (68.094.000 / 3.119), 21.832 bin yoksulun gelirin yoksulluk sınırının üstüne çıkacağı bulunur. Yoksul sayısı 11.641 binden -10.191 bine (11.641 - 21.832 = -10.191 bin) ve yoksulluk oranı %14,4'ten %-

12,6’ya düşer ($-10.191 / 80.843 = -0,126$). Yoksul sayısının ve yoksulluk oranının negatif değer alması zekâtın yoksulların gelirini yoksulluk sınırının çok üstüne çıkardığını gösterir.

Potansiyel zekât geliri olan 68.094.000 bin TL’nin yoksulluk sınırının medyan gelirin %60’ı yani 12.952 TL olması halinde oluşan yoksulluk açığına (3.743 TL) bölünmesiyle ($68.094.000 / 3.743$), 18.192 bin yoksulun gelirinin yoksulluk sınırının üstüne çıkacağı bulunur. Yoksul sayısı 17.207 binden -985 bine ($17.207 - 18.192 = -985$) ve yoksulluk oranı %21,3’den %-1,2’ye düşer ($-985 / 80.843 = -0,012$). Yoksul sayısının ve yoksulluk oranının negatif değer alması zekâtın yoksulların gelirini yoksulluk sınırının çok üstüne çıkardığını gösterir.

Potansiyel zekât geliri olan 68.094.000 bin TL’nin yoksulluk sınırının medyan gelirin %70’i yani 15.111 TL olması halinde oluşan yoksulluk açığına (4.367 TL) bölünmesiyle ($68.094.000 / 4.367$), 15.593 bin yoksulun gelirinin yoksulluk sınırının üstüne çıkacağı bulunur. Yoksul sayısı 23.024 binden 7.431 bine ($23.024 - 15.593 = 7.431$ bin) ve yoksulluk oranı %28,5’den %9,2’ye düşer ($7.431 / 80.843 = 0,092$).

Nüfusun en zengin %40’ından alınan grup gelirinin %2,5’i oranındaki zekât gelirinin yoksullara transfer edilmesi halinde, yoksulluk sınırının medyan gelirin %40’ı, %50’si ve %60’ı olmasına göre oluşan yoksulluk fazlasıyla ortadan kalkar ve medyan gelirin %70’ine göre oluşan yoksulluk önemli ölçüde azalır.

4.3. En Zengin %60’dan Yoksullara Zekât Transfer Edilmesi

Nüfusun en zengin %60’ının gelirinin %2,5’i oranında zekât alınması halinde oluşan 83.382.000 bin TL potansiyel zekât geliri yoksulluk açığına bölünerek kaç yoksulun gelirinin yoksulluk sınırının üzerine çıkacağı tespit edilir. Yoksul sayısı değişince yoksulluk oranı da değişir. Aşağıda yapılan bu hesaplamaların sonuçları Tablo 2’de yer alan “En zengin %60’dan” başlıklı sütunda gösterilmiştir.

Potansiyel zekât geliri olan 83.382.000 bin TL’nin yoksulluk sınırının medyan gelirin %40’ı yani 8.635 TL olması halinde oluşan yoksulluk açığına (2.495 TL) bölünmesiyle ($83.382.000 / 2.495$), 33.420 bin yoksulun gelirinin yoksulluk sınırının üstüne çıkacağı bulunur. Yoksul sayısı 6.710 binden -26.710 bine ($6.710 - 33.420 = -26.710$ bin) ve yoksulluk oranı %8,3’ten %-33’e düşer ($-26.710 / 80.843 = -0,330$). Yoksul sayısının ve yoksulluk oranının negatif değer alması zekâtın yoksulların gelirini yoksulluk sınırının çok üstüne çıkardığını gösterir.

Potansiyel zekât geliri olan 83.382.000 bin TL’nin yoksulluk sınırının medyan gelirin %50’si yani 10.793 TL olması halinde oluşan yoksulluk açığına (3.119 TL) bölünmesiyle ($83.382.000 / 3.119$), 26.734 bin yoksulun gelirinin yoksulluk sınırının üstüne çıkacağı bulunur. Yoksul sayısı 11.641 binden -15.093 bine ($11.641 - 26.734 = -15.093$ bin) ve yoksulluk oranı %14,4’ten %-18,7’ye düşer ($-15.093 / 80.843 = -0,187$). Yoksul sayısının ve yoksulluk oranının negatif değer alması zekâtın yoksulların gelirini yoksulluk sınırının çok üstüne çıkardığını gösterir.

Potansiyel zekât geliri olan 83.382.000 bin TL’nin yoksulluk sınırının medyan gelirin %60’ı yani 12.952 TL olması halinde oluşan yoksulluk açığına (3.743 TL) bölünmesiyle ($83.382.000 / 3.743$), 22.277 bin yoksulun gelirinin yoksulluk sınırının üstüne çıkacağı bulunur. Yoksul sayısı

17.207 binden -5.070 bine ($17.207 - 22.277 = -5.070$ bin) ve yoksulluk oranı %21,3'ten %-6,3'e düşer ($-5.070 / 80.843 = -0,063$). Yoksul sayısının ve yoksulluk oranının negatif değer alması zekâtın yoksulların gelirini yoksulluk sınırının çok üstüne çıkardığını gösterir.

Potansiyel zekât geliri olan 83.382.000 bin TL'nin yoksulluk sınırının medyan gelirin %70'i yani 15.111 TL olması halinde oluşan yoksulluk açığına (4.367 TL) bölünmesiyle ($83.382.000 / 4.367$), 19.094 bin yoksulun gelirinin yoksulluk sınırının üstüne çıkacağı bulunur. Yoksul sayısı 23.024 binden 3.930 bine ($23.024 - 19.094 = 3.930$ bin) ve yoksulluk oranı %28,5'den %4,9'a düşer ($3.930 / 80.843 = 0,049$). Yoksul sayısı ve yoksulluk oranı önemli ölçüde azalır.

Nüfusun en zengin %60'ından alınan grup gelirin %2,5'i oranındaki zekât gelirin yoksullara transfer edilmesi halinde, yoksulluk sınırının medyan gelirin %40'ı, %50'si ve %60'ı olarak tanımlandığında oluşan yoksulluk fazlasıyla ortadan kalkmakta ve medyan gelirin %70'i olarak tanımlanan yoksulluk önemli ölçüde azalmaktadır.

Tablo 2: Nüfusun En Zengin %20'sinin, %40'ının ve %60'ının Gelirinden Yoksullara %2,5 Oranında Zekât Geliri Transfer Edilmesi*, 2019

Yoksulluk Göstergesi	Zekât Öncesi	En Zengin %20'den	En Zengin %40'dan	En Zengin %60'dan
Yoksulluk Sınırı Medyan Gelirin %40'ı yani 8.635 TL Olduğunda Yoksulluk Açığı 2.495 TL				
Yoksul sayısı, Bin kişi	6.710	-11.955	-20.582	-26.710
Yoksulluk oranı, %	8,3	-14,8	-25,5	-33
Yoksulluk Sınırı Medyan Gelirin %50'si yani 10.793 TL Olduğunda Yoksulluk Açığı 3.119 TL				
Yoksul sayısı, Bin kişi	11.641	-3.290	-10.191	-15.093
Yoksulluk oranı, %	14,4	-4,1	-12,6	-18,7
Yoksulluk Sınırı Medyan Gelirin %60'ı yani 12.952 TL Olduğunda Yoksulluk Açığı 3.743 TL				
Yoksul sayısı, Bin kişi	17.207	4.765	-985	-5.070
Yoksulluk oranı, %	21,3	5,9	-1,2	-6,3
Yoksulluk Sınırı Medyan Gelirin %70'i yani 15.111 TL Olduğunda Yoksulluk Açığı 4.367 TL				
Yoksul sayısı, Bin kişi	23.024	12.360	7.431	3.930
Yoksulluk oranı, %	28,5	15,3	9,2	4,9

Kaynak: (TÜİK, 2020a).

* Hesaplamalar tarafımızdan yapıldı. Zekât öncesi yoksul sayıları ve yoksulluk oranlarından 2019 yılı Türkiye nüfusunun 80.843 bin olarak alındığı anlaşıldığı için zekât sonrası yoksulluk oranı hesaplarında bu sayı esas alındı.

5. Günlük 5,5 \$ Yoksulluk Sınırı İle Karşılaştırma

Dünya Bankası'na göre yoksulluk sınırı üst orta gelirli ülkeler için günlük 5,5 \$'dır (World Bank, 2021). Türkiye üst orta gelirli ülkeler grubunda yer alan bir ülkedir. TCMB'nin 2019 yılı ortalama dolar kuru 5,67 TL olduğundan (TCMB, 2021), üst orta gelirli ülkeler için yıllık yoksulluk sınırı $5,5 \$ \times 365 = 2.008 \$$ ve bunun TL karşılığı $2.008 \$ \times 5,67 = 11.385$ TL olmaktadır.

Tablo 3'ün ilk sütunundaki veriler TÜİK tarafından belirlenen ve Tablo 2'de yer alan verilerdir. İkinci sütunda yer alan zekât öncesi ortalama yoksul geliri, medyan gelirin %40'ı, %50'si, %60'ı ve %70'ine göre oluşan yoksulluk sınırı ile yoksulluk açığı arasındaki farkı gösterir. Üçüncü sütunda yer alan yoksul başına ortalama zekât geliri, nüfusun en zengin

%20’sinin, %40’ının ve %60’ının gelirlerinin %2,5’i oranındaki zekât gelirinin yoksul sayısına bölünmesiyle bulunur. Hesaplama kullanılan yoksul sayıları Tablo 2’den alındı. Dördüncü sütündeki zekât sonrası ortalama yoksul geliri, ikinci ve üçüncü sütun değerleri toplanarak bulundu.

Tablo 3’ün ikinci ve beşinci sütun değerleri karşılaştırıldığında, yoksulluk sınırlarının tamamında, zekât öncesi ortalama yoksul gelirleri uluslararası yoksulluk gelirinin altında kalmıştır. Nüfusun en zengin %20’sinin, %40’ının ve %60’ının gelirinin %2,5’i oranındaki zekât gelirinin yoksullara transfer edilmesi halinde, medyan gelirin %40’ı, %50’si, %60’ı ve %70’i olarak belirlenen yoksullukların tamamının günlük 5,5 \$ gelir düzeyinin üzerine çıktığı, yani günlük 5,5 \$ düzeyindeki yoksulluğun tamamen ortadan kalktığı tespit edildi.

Tablo 3: Zekât Gelirlerinin Yoksullara Dağıtılması Halinde Oluşan Yoksul Gelirlerinin Günlük 5,5 \$ Yoksulluk Sınırı İle Karşılaştırılması, TL

En Zengin %20’den Alınan 46.569.000 Bin TL Zekât Geliri Yoksullara Transfer Edilince				
Yoksulluk Sınırı Medyan Gelirin	Zekât Öncesi Ortalama Yoksul Geliri ¹	Yoksul Başına Ortalama Zekât Geliri ²	Zekât Sonrası Ortalama Yoksul Geliri ³	Uluslararası Yoksulluk Sınırı Günlük 5,5 \$
%40’ı, 8.635 TL	6.140	6.940	13.080	11.385
%50’si, 10.793 TL	7.674	4.000	11.674	11.385
%60’ı, 12.952 TL	9.209	2.706	11.915	11.385
%70’i, 15.111 TL	10.744	2.023	12.767	11.385
En Zengin %40’dan Alınan 68.094.000 Bin TL Zekât Geliri Yoksullara Transfer Edilince				
%40’ı, 8.635 TL	6.140	10.148	16.288	11.385
%50’si, 10.793 TL	7.674	5.849	13.523	11.385
%60’ı, 12.952 TL	9.209	3.957	13.166	11.385
%70’i, 15.111 TL	10.744	2.958	13.702	11.385
En Zengin %60’dan Alınan 83.382.000 Bin TL Zekât Geliri Yoksullara Transfer Edilince				
%40’ı, 8.635 TL	6.140	12.427	18.567	11.385
%50’si, 10.793 TL	7.674	7.163	14.847	11.385
%60’ı, 12.952 TL	9.209	4.846	14.055	11.385
%70’i, 15.111 TL	10.744	3.622	14.366	11.385

Kaynak: (TÜİK, 2020a; 2020b; World Bank, 2021).

¹ Zekât Öncesi Ortalama Yoksul Geliri = Yoksulluk Sınırı - Yoksulluk Açığı

² Yoksul Başına Ortalama Zekât Geliri = Toplam Zekât Geliri / Yoksul Sayısı

³ Zekât Sonrası Ortalama Yoksul Geliri = Zekât Öncesi Ortalama Yoksul Geliri + Yoksul Başına Düşen Ortalama Zekât Geliri

Sonuç

Zekâtın yoksulluğu azalttığı hakkında geniş çaplı literatür oluşmuştur. Türkiye (2019) üzerine yapılan bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır;

Türkiye’de 2019 yılında nüfusun en zengin %20’si, %40’ı ve %60’ının gelirinin %2,5’i oranında elde edilecek zekât gelirinin GSYH’ye oranı sırasıyla %1,1’i; %1,6’sı ve %2’si olmaktadır.

Nüfusun en zengin %20'sinin gelirinden en düşük gelirli %20'sine zekât transfer edilmesi halinde, zengin sınıfın geliri %2,5 oranında azalırken düşük gelirli sınıfın geliri %19 oranında artmaktadır.

Nüfusun en zengin %40'nın gelirinden en düşük gelirli %20'sine zekât transfer edilmesi halinde, zengin sınıfın geliri %2,5 oranında azalırken düşük gelirli sınıfın geliri %27 oranında artmaktadır.

Nüfusun en zengin %60'nın gelirinden en düşük gelirli %20'sine zekât transfer edilmesi halinde, zengin sınıfın geliri %2,5 oranında azalırken düşük gelirli sınıfın geliri %33 oranında artmaktadır.

Nüfusun en zengin %20'sinin gelirinin %2,5'i oranında yoksullara zekât transfer edilmesi halinde, yoksulluk sınırının medyan gelirin %40'ı ve %50'si olarak tanımlanan yoksulluk son bulmaktadır. Yoksulluk sınırının medyan gelirin %60'ı ve %70'i olarak tanımlanan yoksulluk sıfırlanmamaktadır.

Nüfusun en zengin %40'ının ve %60'ının gelirlerinin %2,5'i oranında yoksullara zekât transfer edilmesi halinde, yoksulluk sınırının medyan gelirin %40'ı, %50'si ve %60'ı olarak tanımlanan yoksulluk son bulmaktadır. Yoksulluk sınırının medyan gelirin %70'i olarak tanımlanan yoksulluk sıfırlanmamaktadır.

Nüfusun en zengin %20'sinin, %40'ının ve %60'ının gelirinin %2,5'i oranında yoksullara zekât geliri transfer edilmesi halinde, yoksulluk sınırının medyan gelirin %40'ı, %50'si, %60'ı ve %70'i olarak tanımlanan yoksulların geliri günlük 5,5 \$'ın üzerine çıkmaktadır. Günlük 5,5 \$ düzeyindeki yoksulluk tamamen sıfırlanmaktadır.

Türkiye henüz kurumsal zekât uygulaması olan bir ülke değildir. Zekât kurumu oluşturulması ve oluşturulan kurumun nüfusun en zengin %20'sinin gelirinin %2,5'i oranında zekât geliri hedefleyerek işe başlanması halinde, hem hedefin gerçekleştirilmesi zor olmayacak, hem de gelir dağılımı ve yoksulluk göstergelerinde çok önemli iyileşme sağlanabilecektir. Buradan elde edilen motivasyonla zamanla daha çok zekât geliri ve daha güçlü yoksullukla mücadele yapılabilecektir. Sosyal ödemelerin kamu bütçesindeki yükü ciddi anlamda azalacak, zekât ödemeleri uluslararası boyut kazanarak Türkiye'nin uluslararası ilişkilerine olumlu katkı yapabilecektir.

Kaynakça

- AA (2019). *Türkiye’nin zekât potansiyeli 55 milyar dolar*. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyenin-zekât-potansiyeli-55-milyardolar/1488949>, (Erişim: 9.2.2021).
- Ahmed, H. (2004). *Role of Zakah and Awqaf in Poverty Alleviation*. Jeddah: Islamic Development Bank, Islamic Research and Training Institute.
- Arif, M. (2017). Zakat as a Mode of Poverty Alleviation. *International Journal of Economics & Management Sciences*, 6(6): 1-6
- BAZNAS (2019). *Indonesia Zakat Outlook 2019*. https://drive.google.com/file/d/1tNIFdA0UYJmrVV-QHWNi2NesfHD_9HET/view (Erişim: 5.5.2021).
- Beik, I. S. (2016). Zakat Development Report 2015: The Case of Indonesia. *Indonesia Islamic Finance Report: Prospects for Exponential Growth*. Jeddah: Islamic Research and Training Institute. (<https://ceif.iba.edu.pk/pdf/ThomsonReutersIndonesiaIslamicFinanceReportProspectsforExponentialGrowth.pdf>, Erişim: 12.11.2019).
- Countryeconomy (2021a). <https://countryeconomy.com/gdp/malaysia> (Erişim: 1.5.2021).
- Countryeconomy (2021b). <https://countryeconomy.com/gdp/indonesia?year=2017> (Erişim: 1.5.2021).
- Demir, O. ve Yayar. R (2020), *Ekonomik Göstergeler ve Yorumları*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- DHA (2018). *Türkiye’nin zekât potansiyeli 50 milyar dolar*. <https://www.dha.com.tr/ekonomi/turkiyenin-zekât-potansiyeli-50-milyardolar/haber-1616639>, (Erişim: 9.2.2021).
- Embong, M. R., Taha, R., ve Nor, M. N. M. (2013). Role of Zakat to Eradicate Poverty in Malaysia. *Jurnal Pengurusan*, 39(2013): 141-150.
- Erkal, M. (t.y.). “Zekât”, *İlmihal*, Cilt 1. Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Araştırmaları Merkezi Yayını.
- Foster, James E. (1998), “Absulate versus Relative Poverty”, *The American Economic Review*, Vol. 88, No. 2, Papers and Proceedings of the Hundred and Tenth Annual Meeting of the American Economic Association, (May, 1998), pp. 335-341.
- Gümüş, N., Yardımcıoğlu, F., ve Altıntaş, N. (2019). The Role of Zakat Potential in Reducing Poverty in Turkey. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 5(2): 90-110.

- Hazine ve Maliye Bakanlığı (2020). Kamu Borç Yönetimi Raporu. https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2020/07/Kamu_Borc_Yonetimi_Raporu_Ocak_2020.pdf, (Erişim:9.2.2021).
- Hossain, M. Z. (2012). Zakat in Islam: A Powerful Poverty Alleviating Instrument for Islamic Countries. *International Journal of Economic Development Research and Investment*, 3(1): 1-11.
- Ibrahim, P. (2006). Economic role of Zakat in reducing income inequality and poverty in Selangor (Doctoral dissertation, Universiti Putra Malaysia).
- Kahf, M. (1989). Zakat: Unresolved Issues in The Contemporary Fiqh. *IIUM Journal of Economics and Management*, 2(1): 1-22.
- Kasri, R . (2017). Determinants of Poverty amongst Zakah Recipients in Indonesia: A Household Level Analysis . *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 3 (3): 30-40.
- Özek, A., Hamitoğulları, B., Sınay, T., Bayrakdar, M., Adalı, S., Ensari, S. ve Bulaç, A. (1987). Türkiye’de Zekât Potansiyeli. İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Yayınları.
- PPZ (2017). Laporan Zakat 2017, <https://drive.google.com/file/d/1bgF5TGIHjLxz-edHTUjIL9kZvlj4gi10/view> (Erişim: 28.4.2021).
- Shaikh, S. A. (2016). Zakat Collectible in OIC Countries for Poverty Alleviation: A Primer on Empirical Estimation. *International Journal of Zakat*, 1(1): 17-35.
- Shirazi, N. S. (2014). Integrating Zakat and Waqf into the Poverty Reduction Strategy of the IDB Member Countries. *Islamic Economic Studies*, 130(1155): 1-30.
- Shirazi, N. S., Amin, F. B. (2009). Poverty Elimination Through Potential Zakat Collection in the OIC-member Countries: Revisited. *Pakistan Development Review*, 48(4): 739-754
- Statista (2021a). <https://www.statista.com/statistics/863826/malaysia-exchange-rate-between-ringgit-and-us-dollar/> (Erişim: 1.5.2021).
- Statista (2021b). <https://www.statista.com/statistics/995840/indonesia-exchange-rate-between-rupiahs-and-us-dollar/> (Erişim: 1.5.2021).
- Tabakoğlu, A. ve Turan, M. (2017). Türkiye’de Zekât Potansiyelinin Yeniden Tespiti. Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları (ss. 899-936). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- TCMB (2021). https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/#collapse_2 (Erişim: 19.2.2021).
- TÜİK (2020a). Yoksulluk İstatistikleri. https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013, (Erişim: 9.2.2021).
- TÜİK (2020b). Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları İstatistikleri. https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011, (Erişim: 9.2.2021).

UNHCR (2019). Refugees: The Most In Need Of Zakat Funds Unhcr Zakat Program: 2019 Launch Report. (<https://zakat.unhcr.org/wpcontent/uploads/2019/04/UNHCR-Annual-Zakat-Report-2019-En.pdf>, Erişim: 22.2.2020).

World Bank (2021). <https://blogs.worldbank.org/opendata/september-2020-global-poverty-update-world-bank-new-annual-poverty-estimates-using-revised> (Erişim: 19.2.2021).

Yılmaz, S., Sağın, R. A. A., ve Yapar, R. A. M. (2017). Analysis of the Relation Between Poverty and Zakat in Turkey. International Congress of Islamic Economy, Finance and Ethics Proceedings Book. İstanbul.

Zaim, S. (1993). Zekâtın İktisadi Önemi. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*. (35): 47-50. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.

Zaim, S. (t.y.). *İslam Ekonomisinin Temelleri*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayın No: 6.

Extended Abstract

Poverty reflects to the situation of people whose standard of living is below a certain level. Governments and some institutions work hard to prevent poverty. Some Islamic countries, such as Saudi Arabia, Malaysia, Indonesia and Pakistan, have preferred to solve the problem of poverty with zakat application.

Zakat is a right of the rich for the poor and a financial worship for the rich. It is the giving of a certain share of the wealth of Muslims, who are regarded as rich in religion, to eight group of people specified in the Quran (9/60). The existence of the poor, the debtors and the stranded people among the eight group of people who were given zakat, makes zakat an effective practice in reducing poverty. When zakat income is transferred from the rich to the poor, the income of the poor class rises towards the middle class, the number of the poor and the poverty rate decreases.

The examples of Malaysia and Indonesia stand out in zakat practices in the world. Zakat practice has reduced the poverty rate of the Muslim population in the Malaysian state of Selangor by 61% (Embong, Nor and Taha, 2013: 146-147).

In Indonesia, the monthly income of 1.195 poor households surveyed with them in the 2007-2008 period have been increased by approximately 9% with the transfer of zakat income. The incidence, depth and severity of poverty are 16.79%, respectively; It decreased by 13.9% and 36.7% (Kasri, 2017: 32). In 2015, zakat was paid to 3.8 million poor, 12.7% of the total poor (Beik, 2016: 139-140).

Turkey is not a country that applies zakat institutional yet. It is very important to investigate to what extent the poverty problem will be solved if zakat is applied. Turkey on studies conducted at different times and with different size and proportion method was estimated potential zakat incomes. Shirazi (2014: 88) estimated the potential zakat income / GDP ratio for 2005 at values varying from 1.78% to 4.29% depending on the scope of the assets subject to zakat. Shaikh (2016: 26, 30) estimated the potential zakat income / GDP ratio at 3.42% for 2013. Tabakoğlu and Turan (2017: 924) estimated that for 2015, the zakat received from income was 2.98% of GDP, that is approximately 58.3 billion TL, and the zakat received from wealth was 59.8 billion TL. They calculated a potential zakat income of 118.1 billion TL as the sum of the two. They stated that if 1/3 of this is ignored, as in the practice of the Prophet, at least 80 billion TL of zakat income would be generated. The United Nations Refugee Agency has estimated a potential zakat income of approximately 31.3 billion dollars for 2018 (UNHCR, 2019: 14).

When the 2,5% zakat income (46.569 million TL) from the income of the richest 20% of the population was transferred to the lowest income 20% of the population, the income of the rich class decreased by 2,5%, the income of the low-income class by 19% has increased.

When the 2,5% zakat income (68,094 million TL) from the income of the richest 40% of the population was transferred to the lowest income 20% of the population, the income of the rich class decreased by 2,5%, the income of the low-income class was 27% has increased.

When the 2,5% zekat income (83,382 million TL) from the income of the richest 60% of the population was transferred to the lowest income 20% of the population, the income of the rich class decreased by 2,5%, the income of the low-income class was 33% has increased.

The poverty gap ratio is 0,289 in 2019 in Turkey (TÜİK).

When the 2,5% zekat income from the income of the wealthiest 20% of the population is transferred to the poor, which is formed by setting the poverty line as 40% and 50% of the median income, poverty has disappeared greatly. When the same zekat income is determined as 60% and 70% of the median income of the poverty line, it was not enough to prevent poverty (Table 2).

When the 2,5% zekat income from the income of the richest 40% and 60% of the population is transferred to the poor, which is formed by determining the poverty line as 40% and 50% and 60% of the median income, poverty has disappeared greatly. When the same zekat income is determined as 70% of the median income, it was not enough to prevent poverty (Table 2).

The zekat income of 2,5% from the income of the richest 20% and 40% and 60% of the population is transferred to the poor, which is formed by determining the poverty line as 40% and 50% and 60% and 70% of the median income, at the poverty line of \$ 5,5 per day (11.385 TL per year), poverty has disappeared exactly (Table 3).